

กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการบอกเลิกสัญญา กับ ปัจจัย เรื่อง “ความอาวุโส” ในสังคมไทย

Linguistic Strategies for Cancellation of Promises and the
Factor of ‘Seniority’ in Thai Society

สิทธิธรรม อ่องวุฒิวัฒน์¹

Sittitam Ongwuttawat

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ในการบอกเลิกสัญญากับปัจจัยเรื่อง “ความอาวุโส” ในสังคมไทย โดยมีคำถามการวิจัยว่าในการปฏิสัมพันธ์ผู้พูดภาษาไทยจะเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการบอกเลิกสัญญาผู้ฟังที่มีความอาวุโสมากกว่าผู้พูดกับผู้ฟังที่ผู้พูดรู้จักทั่วไป (ไม่ได้มีความอาวุโสมากกว่าผู้พูด) เหมือนหรือต่างกันหรือไม่ อย่างไร ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยเรื่อง “ความอาวุโส” ในสังคมไทยมีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการบอกเลิกสัญญาของผู้พูดภาษาไทย โดยความสัมพันธ์ดังกล่าวสอดคล้องกับปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรมเรื่องความเป็นสังคมแบบ “ผู้น้อย - ผู้ใหญ่”

คำสำคัญ : กลวิธีทางภาษา การบอกเลิกสัญญา ปัจจัยเรื่อง “ความอาวุโส”

วจนปฏิบัติศาสตร์แนวปลดปล่อย

¹อาจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทยและภาษาวัฒนธรรมตะวันออก คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Abstract

This article aims at examining relationship between linguistic strategies used for cancellation of promises and a factor of Khwām xāwuṣo 'seniority' in Thai society. The research question is how Thai choose linguistic strategies to cancel from their Khwām xāwuṣo 'seniority' and from the one who is not their Khwām xāwuṣo 'seniority'. The result reveals that Khwām xāwuṣo 'seniority' influences how Thai choose linguistic strategies to cancel. The relationship are from sociocultural factors "seniority- subordinate" society

Keywords : Linguistic strategy, Cancellation of promises, The factor of 'seniority', Emancipatory Pragmatics

ความนำ

ปัจจัยเรื่อง “ความอาวุโส”² นับได้ว่าเป็นปัจจัยที่สังคมไทยให้ความสำคัญมาช้านานและมีความสัมพันธ์กับคนในสังคมอย่างชัดเจนดังจะเห็นได้จากสำนวนไทยหลายสำนวนที่ให้ความสำคัญกับบุคคลที่มีความอาวุโส เช่น “เดินตามหลังผู้ใหญ่หมาไม่กัด” “ผู้ใหญ่อาบน้ำร้อนมาก่อน” ฯลฯ หรือบางสำนวนยังสอนให้ผู้ที่มีความอาวุโสน้อยกว่าประพฤติปฏิบัติตนต่อผู้ที่มีความอาวุโสมากกว่าด้วยความเคารพนบ เช่น “อย่าเถียงคำไม่ตักฟาก” หรือ “เป็นผู้น้อยต้องคอยประณมกร เหนือไว้ก่อนจะสบายเมื่อปลายมือ” เป็นต้น นอกจากนี้ในมุมมองของนักมานุษยวิทยา เช่น ฉวีวรรณ ประจบเหมาะ, 2542) ยังเห็นว่าสังคมไทยเป็นสังคมที่ให้ความสำคัญกับความอาวุโสเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะผู้ที่มีความอาวุโสน้อยกว่ามักจะให้ความเคารพและอาจถึงขั้นเกรงกลัวและเกรงใจผู้ที่มีความอาวุโสมากกว่า

²ความอาวุโส ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยนิยามตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2555 : 875) ว่าหมาย “... น. ความมีอายุมากกว่าและมีประสบการณ์ในอาชีพมากกว่า เป็นต้น...”

กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการบอกเลิกสัญญาเกี่ยวกับปัจจัยเรื่อง “ความอาวุโส” ในสังคมไทย

จากที่กล่าวมาข้างต้นจึงอาจสรุปได้ว่า “ความอาวุโส” เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อคนไทยและสังคมไทย ผู้วิจัยจึงมีสมมติฐานว่าปัจจัยเรื่อง “ความอาวุโส” น่าจะมีผลต่อพฤติกรรมในการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน

จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า ยังไม่มีงานวิจัยใดที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการปฏิสัมพันธ์กับปัจจัยเรื่อง “ความอาวุโส” ในสังคมไทยและสังคมอื่น ดังนั้นในบทความนี้ ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ในการบอกเลิกสัญญากับปัจจัยเรื่อง “ความอาวุโส” ในสังคมไทย โดยมีคำถามการวิจัยว่าเมื่อปัจจัยเรื่อง “อาวุโส” มีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดกับผู้ฟังในสังคมไทยดังที่ได้กล่าวแล้ว ในการปฏิสัมพันธ์ ผู้พูดภาษาไทยจะเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการบอกเลิกสัญญาผู้ฟังที่มีความอาวุโสมากกว่าผู้พูดกับผู้ฟังที่ผู้พูดรู้จักทั่วไป (ไม่ได้มีความอาวุโสมากกว่าผู้พูด) เหมือนหรือต่างกันหรือไม่ อย่างไร

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษากลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการบอกเลิกสัญญากับปัจจัยเรื่อง “อาวุโส” นี้เป็นไปตามแนวทางที่เรียกว่า “Emancipatory Pragmatics” หรือ “วาทปฏิบัติศาสตร์แนวปลดปล่อย”³

แนวคิดวาทปฏิบัติศาสตร์แนวปลดปล่อย (Emancipatory Pragmatics) เป็นแนวคิดที่คิดขึ้นโดย Hanks, Ide and Katagiri (2009 : 1732) ซึ่งเกิดมาจากความร่วมมือของนักวิชาการหลากหลายแขนงสาขาทั้งนักภาษาศาสตร์ นักมานุษยวิทยา นักสังคมวิทยา ตลอดจนนักวิทยาศาสตร์ปริชาที่มีความมุ่งมั่นและยึดอุดมการณ์เดียวกัน คือ การวิเคราะห์ภาษาโดยไม่ละเลยสามัญสำนึก (common sense) ของเจ้าของภาษาในสังคมวัฒนธรรมนั้น ๆ

³ผู้วิจัยเรียก “Emancipatory Pragmatics” ว่า “วาทปฏิบัติศาสตร์แนวปลดปล่อย” ตาม ณัฐพร พานโพธิ์ทอง (2555)

นอกจากนี้ นักภาษาศาสตร์ในกลุ่มที่สนใจแนวคิดวิจันปฏิบัติศาสตร์ แนวปลดปล่อย (Emancipatory Pragmatics) ยังได้รับแรงบันดาลใจมาจากแนวคิดของนักมานุษยวิทยาที่แสดงให้เห็นว่าภาษากับปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออกและพยายามชักชวนให้นักภาษาศาสตร์ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการวิเคราะห์การสื่อสารตามวิถีปฏิบัติทางสังคม (sociocultural practice) ของแต่ละชุมชนภาษาจากมุมมองเจ้าของวัฒนธรรม โดยสังคมที่น่าจับตามองในการศึกษาดังกล่าวเป็นอย่างยิ่ง ได้แก่ สังคมหรือชุมชนภาษาที่ไม่ได้อยู่ในซีกโลกตะวันตก รวมไปถึงสังคมชนเผ่าต่าง ๆ เป็นต้น

แนวคิดดังกล่าวพยายามเสนอและตั้งคำถามว่า ทฤษฎีทางวิจันปฏิบัติศาสตร์ที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย (Established framework) สามารถอธิบายการปฏิสัมพันธ์ของคนในสังคมที่มีโครงสร้างและระบบวิถีคิดแตกต่างจากสังคมตะวันตก ซึ่งเป็นสังคมของเจ้าของทฤษฎีได้อย่างเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร และการพรรณนาปรากฏการณ์ทางภาษาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นควรพิจารณาจากมุมมองเจ้าของภาษาหรือปัจจัยทางวัฒนธรรมในสังคมที่เกี่ยวข้องและสนับสนุนให้มีการสร้างกรอบการวิเคราะห์วิธีการปฏิสัมพันธ์ที่ถ่วงรอมมาจากความคิดหรือค่านิยมของสังคมนั้น ๆ เอง

นักวิชาการกลุ่มนี้เห็นว่า สมมติฐาน หลักการ ทฤษฎี รวมถึงวิธีวิจัยส่วนใหญ่ในสาขาวิจันปฏิบัติศาสตร์ล้วนมาจากความคิดหรือมุมมองแบบตะวันตก หลักการและทฤษฎีที่ใช้เป็นกรอบการวิเคราะห์และอ้างอิงอย่างกว้างขวางสรุปมาจากข้อมูลการใช้ภาษาหรือวิธีการปฏิสัมพันธ์ในบริบทสังคมวัฒนธรรมตะวันตก แนวคิดแบบตะวันตกนี้เน้นความเป็นปัจเจก (individualism) และความสมเหตุสมผล (rationality) แบบตะวันตกที่อาจต่างไปจากมุมมองของตะวันออก

แนวคิดทฤษฎีที่เป็นหลักในสาขาวิจันปฏิบัติศาสตร์มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ ทฤษฎีวิจันกรรม (Speech Act) หลักการความร่วมมือในการสนทนา และความหมายเป็นนัยสนทนา (The Cooperative Principle and Conversational Implicature) ทฤษฎีความสุภาพ (Linguistic Politeness) และตำราบางเล่มยังรวมสนทนาวิเคราะห์เอาไว้ด้วย (Conversation Analysis) ตลอดเวลาที่ผ่านมา

กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการบอกเลิกสัญญาฉบับปัจจัยเรื่อง “ความอาวุโส” ในสังคมไทย

แนวคิดทฤษฎีเหล่านี้ได้รับการยอมรับว่ามี “ความเป็นสากล” งานวิจัยจำนวนมาก แสดงว่า ทฤษฎีหลักเหล่านี้สามารถนำมาวิเคราะห์ข้อมูลในหลายภาษาได้อย่างเหมาะสม

แต่ในขณะเดียวกัน ก็มีงานวิจัยอีกส่วนหนึ่งที่แสดงว่าปรากฏการณ์ทาง วัฒนธรรมปฏิบัติศาสตร์อีกหลายกรณีโดยเฉพาะในภาษาตะวันออกไม่สามารถอธิบายได้ด้วย ทฤษฎีสากลเหล่านี้ตัวอย่างเช่น งานวิจัยของอิดะ (Ide, 1982 : 147) ซึ่งให้เห็นว่า แนวคิด ความสุภาพแบบตะวันตกไม่สามารถอธิบายเรื่องความสุภาพในภาษาญี่ปุ่น ตามทฤษฎีของ บรราว์และเลวินสัน (Brown and Levinson, 1987 : 12) ความสุภาพเกี่ยวข้องกับ “หน้า” หรือความต้องการของแต่ละบุคคล ในการปฏิสัมพันธ์ ผู้พูดจะประเมินสถานการณ์ และ “เลือก” ใช้กลวิธีความสุภาพให้เหมาะสมเพื่อรักษาหน้าของคู่สนทนา แต่ในวัฒนธรรมญี่ปุ่น ความสุภาพที่เรียกว่า Wakimae เป็นเรื่องของ “ที่ / สถานะ” (sense of place) ผู้พูดภาษาญี่ปุ่นต้องใช้ภาษาให้เหมาะสมตามที่ถูกกำหนดโดยชนบสังคมนอกจากงาน ของอิดะแล้ว ยังมีงานวิจัยอีกหลายเรื่องที่ยังแนวคิดความสุภาพแบบตะวันตก โดยเฉพาะงานที่ศึกษาความสุภาพในวัฒนธรรมตะวันออก เช่น จีน เกาหลี ไทย ฯลฯ ทั้งนี้ แนวคิดเรื่องหน้าในสังคมตะวันออกอาจมิใช่เรื่องความต้องการของแต่ละบุคคล แต่เกี่ยวข้องกับ การประพฤติปฏิบัติให้สอดคล้องกับชนบหรือบรรทัดฐานทางสังคม

ในภาษาไทย ผู้บุกเบิกงานวิจัยปฏิบัติศาสตร์แนวปลดปล่อย คือ กฤษดาวรรณ หงส์ลัดดารมภ์ ซึ่งได้ศึกษาการใช้คำสรรพนามในภาษาไทยและนำแนวคิดพุทธศาสนา มาอธิบายผลการวิจัยดังกล่าว (Hongladarom, 2009) ต่อจากนั้น ก็มีงานวิจัยเรื่อง อื่น ๆ ตามมา ได้แก่ การศึกษาวัฒนธรรมในภาษาไทยกับแนวคิดเรื่องบุญคุณ (ณัฐพร พานโพธิ์ทอง และศิริพร รักดีผาสุข, 2552) การศึกษาแนวคิดเรื่องความเกรงใจ กับความสุภาพในภาษาไทย (ทรงธรรม อินทจักร, 2554) การศึกษาการใช้ “ไม่เป็นไร” กับแนวคิดไตรลักษณ์ในพุทธศาสนา (Panpothong and Phakdeephassook, 2012)

ในบทความวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะได้ใช้แนวคิดวัฒนธรรมปฏิบัติศาสตร์แนวปลดปล่อย (Emancipatory Pragmatics) ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดที่ศึกษาการปฏิสัมพันธ์โดยให้ ความสำคัญกับมุมมองเจ้าของภาษาและปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรมเป็นกรอบการวิเคราะห์ ทั้งนี้ ในบทความวิจัยมุ่งศึกษาว่าปัจจัยเรื่อง “ความอาวุโส” มีผลต่อกลวิธีทางภาษาที่ผู้พูด ภาษาไทยใช้ในการบอกเลิกสัญญาหรือไม่ อย่างไร

วิธีดำเนินการวิจัย

ในส่วนวิธีดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยเริ่มจากการสำรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยผู้วิจัยเลือกใช้แนวทาง Emancipatory Pragmatics หรือวจนปฏิบัติศาสตร์ แนวปลดปล่อยในการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ในการบอกเลิกสัญญา กับปัจจัยเรื่อง “ความอาวุโส” ในสังคมไทย และจากการทบทวนวรรณกรรมพบบางของ เพชรภรณ์ เอมอักษร (2550) ที่ศึกษากลวิธีการบอกเลิกสัญญาในภาษาไทยโดยศึกษากลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ในการบอกเลิกสัญญาตามกรอบแนวคิดเรื่อง “หน้า” และ “ความสุขภาพ” ของบราวน์และเลวินสัน (Brown, P. and S. Levinson, 1987) ทั้งนี้กรอบแนวคิดเรื่อง “หน้า” และ “ความสุขภาพ” ของบราวน์และเลวินสันเป็นกรอบแนวคิดทางวจนปฏิบัติศาสตร์ (Pragmatics) ที่เน้นการวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาของผู้พูดแบบเป็นสากล (universal) กล่าวคือ เป็นการวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาที่ไม่ได้คำนึงถึงลักษณะเฉพาะทางปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรมของภาษาใดภาษาหนึ่ง นอกจากนี้จากการทบทวนวรรณกรรมยังไม่พบว่ามีงานวิจัยที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษาในการบอกเลิกสัญญากับปัจจัยเรื่อง “ความอาวุโส” ซึ่งเป็นปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรมที่สำคัญในสังคมไทยตามแนววจนปฏิบัติศาสตร์แนวปลดปล่อย

ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามหรือที่เรียกว่า Discourse Completion Test (DCT)⁴ เป็นเครื่องมือในการวิจัยจากกลุ่มตัวอย่างนักศึกษาในระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จำนวน 100 คน ทั้งนี้ผู้วิจัยแบ่งสถานการณ์การตอบปฏิเสธการขอร้องในแบบสอบถามออกเป็น 3 สถานการณ์ ได้แก่ 1. การบอกเลิกสัญญาบุคคลที่อาวุโสกว่าท่าน / บุคคลที่ท่านรู้จักทั่วไป (ไม่ได้อาวุโสกว่าท่าน) ในเรื่องที่ท่านสัญญาว่าจะช่วยเป็นกรรมการดำเนินงานจัดงานปีใหม่ 2. การบอกเลิกสัญญาบุคคลที่อาวุโสกว่าท่าน / บุคคลที่ท่านรู้จักทั่วไป (ไม่ได้อาวุโสกว่าท่าน) ในเรื่องที่ท่านสัญญาว่าจะให้ยืมหนังสือภาษาอังกฤษที่ท่านซื้อมาจากต่างประเทศ และ

⁴ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเช่นเดียวกับชาวูวิทช์ เยวฤทธา (2554) แต่ดัดแปลงให้เข้ากับกลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการบอกเลิกสัญญา และผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามเนื่องจาก “การใช้แบบสอบถามทำให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนวิธีหนึ่ง”

กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการบอกเลิกสัญญาฉบับปัจจัยเรื่อง “ความอาวุโส” ในสังคมไทย

3. การบอกเลิกสัญญาบุคคลที่อาวุโสกว่าท่าน / บุคคลที่ท่านรู้จักทั่วไป (ไม่ได้อาวุโสกว่าท่าน) ในเรื่องที่ท่านสัญญาว่าจะช่วยไปเป็นเพื่อนเที่ยวต่างประเทศ

ตัวอย่างแบบสอบถาม

บุคคลที่อาวุโสกว่าท่าน ในแบบสอบถามนี้ หมายถึง บุคคลที่มีอายุมากกว่า และมีประสบการณ์ในการทำงานหรือการประกอบอาชีพมากกว่าท่าน

บุคคลที่ท่านรู้จักทั่วไป (ไม่ได้อาวุโสกว่าท่าน) ในแบบสอบถามนี้ หมายถึง บุคคลที่ท่านรู้จัก ซึ่งไม่ได้อาวุโสกว่าท่านในทุกกรณี

การบอกเลิกสัญญาบุคคลที่อาวุโสกว่าท่านในเรื่องที่ท่านสัญญาว่าจะช่วยเป็นกรรมการดำเนินงานจัดงานปีใหม่

หากท่านต้องบอกเลิกสัญญาบุคคลที่อาวุโสกว่าท่านในเรื่องที่ท่านสัญญาว่าจะช่วยเป็นกรรมการดำเนินงานจัดงานปีใหม่ ท่านจะอย่างไร

บอกเลิกสัญญา โดยพูดว่า.....

.....

ไม่บอกเลิกสัญญา เพราะ .....

บอกเลิกสัญญาโดยใช้วิธีอื่น คือ .....

การบอกเลิกสัญญาบุคคลที่ท่านรู้จักทั่วไป (ไม่ได้อาวุโสกว่าท่าน) ในเรื่องที่ท่านสัญญาว่าจะช่วยเป็นกรรมการดำเนินงานจัดงานปีใหม่

หากท่านต้องบอกบอกเลิกสัญญาบุคคลที่ท่านรู้จักทั่วไป (ไม่ได้อาวุโสกว่าท่าน) ในเรื่องที่ท่านสัญญาว่าจะช่วยเป็นกรรมการดำเนินงานจัดงานปีใหม่ ท่านจะอย่างไร

บอกเลิกสัญญา โดยพูดว่า.....

.....

ไม่บอกเลิกสัญญา เพราะ .....

บอกเลิกสัญญาโดยใช้วิธีอื่น คือ .....

ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจำแนกการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

1. วิเคราะห์กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการบอกเลิกสัญญา และ 2. วิเคราะห์เปรียบเทียบ

กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการบอกเลิกสัญญาผู้ฟังที่มีความอาวุโสมากกว่าผู้พูดกับผู้ฟังที่ผู้พูด รู้จักทั่วไป (ไม่ได้มีความอาวุโสมากกว่าผู้พูด) ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเฉพาะในส่วน ที่เป็นกลวิธีทางภาษาเท่านั้น ไม่รวมถึงการศึกษาคำตอบของกลุ่มตัวอย่างที่เลือกตอบ ในช่องคำตอบ “ไม่บอกเลิกสัญญา” และ “บอกเลิกสัญญาโดยใช้วิธีอื่น”

ในส่วนการวิเคราะห์ทฤษฎีทางภาษาที่ใช้ในการบอกเลิกสัญญาของกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามที่เป็น “ถ้อยคำ” มาวิเคราะห์ เริ่มจากการนำ คำตอบมาจำแนกเป็นถ้อยคำ โดยพิจารณาจาก 1. การเว้นวรรคของผู้ตอบแบบสอบถาม แทนจังหวะหยุดระหว่างถ้อยคำ และ 2. เนื้อความที่สมบูรณ์ของแต่ละถ้อยคำ และเมื่อ ผู้วิจัยแบ่งคำตอบที่ได้เป็นถ้อยคำแล้ว จึงนำถ้อยคำดังกล่าวมาวิเคราะห์ว่าเป็นกลวิธีทาง ภาษาแบบใด โดยพิจารณาทั้งรูปภาษาและเนื้อหาของถ้อยคำนั้น และอาศัยแนวคิด ด้านวจนปฏิบัติศาสตร์เป็นเกณฑ์

ผลการวิจัยและอภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการวิจัย

ผู้วิจัยจะใช้แนวคิดวจนปฏิบัติศาสตร์แนวปลดปล่อย (Emancipatory Pragmatics) ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดที่ศึกษาการปฏิสัมพันธ์โดยให้ความสำคัญกับมุมมอง เจ้าของภาษาและปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรมเป็นกรอบการวิเคราะห์ ทั้งนี้ในบทความวิจัย มุ่งศึกษาว่าปัจจัยเรื่อง “ความอาวุโส” มีผลต่อกลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ ในการบอกเลิกสัญญาหรือไม่ อย่างไร

ในหัวข้อผลการวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะแบ่งการนำเสนอผลการวิจัยออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ 1. กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการบอกเลิกสัญญา และ 2. การเปรียบเทียบกลวิธี ทางภาษาที่ใช้ในการบอกเลิกสัญญาผู้ฟังที่มีความอาวุโสมากกว่าผู้พูดกับผู้ฟังที่ผู้พูดรู้จัก ทั่วไป (ไม่ได้มีความอาวุโสมากกว่าผู้พูด) ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการบอกเลิกสัญญา

จากการศึกษาข้อมูลคำตอบของกลุ่มตัวอย่างผู้พูดพบว่ากลวิธีทางภาษา ที่กลุ่มตัวอย่างเลือกใช้ในการบอกเลิกสัญญาสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการบอกเลิกสัญญาฉบับปัจจัยเรื่อง “ความอาวุโส” ในสังคมไทย

1.1.1 กลวิธีทางภาษาแบบตรงไปตรงมา

กลวิธีทางแบบตรงไปตรงมา ในที่นี้ หมายถึง กลวิธีการใช้ถ้อยคำที่ผู้พูดแสดงการบอกเลิกสัญญาที่เคยให้ไว้กับผู้ฟังอย่างตรงไปตรงมา ไม่มีการตกแต่งถ้อยคำหรือใช้ถ้อยคำที่ไม่สามารถตีความเป็นเจตนาอื่นได้

กลวิธีตรงที่กลุ่มตัวอย่างเลือกใช้ในการบอกเลิกสัญญาสามารถเรียงลำดับกลวิธีที่ปรากฏค่าความถี่จากมากไปหาน้อยได้ดังนี้

1) การบอกว่าไม่สามารถตอบสนองสิ่งที่เคยสัญญาไว้กับผู้ฟัง

การบอกว่าไม่สามารถตอบสนองสิ่งที่เคยสัญญาไว้กับผู้ฟัง หมายถึง การที่ผู้พูดใช้ถ้อยคำเพื่อบอกว่าผู้พูดไม่สามารถตอบสนองสิ่งที่เคยสัญญาไว้กับผู้ฟังอย่างตรงไปตรงมา มักปรากฏคำบอกปฏิเสธ “ไม่” และคำหลังกริยา “ได้” ในถ้อยคำ

- หนูไปกับพี่ไม่ได้แล้วนะคะ คือว่าหนูต้องไปธุระด่วนเรื่องป่าที่ต่างจังหวัด... (1)

(กรณีบุคคลที่อาวุโสกว่าท่าน)

- เราให้ยืมไม่ได้แล้วนะ คือว่าเราต้องเอาไปให้น้องก่อน คือว่าน้อง... (2)

(กรณีบุคคลที่ท่านรู้จักทั่วไป (ไม่ได้อาวุโสกว่าท่าน)

จากตัวอย่างที่ (1) - (2) จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างใช้กลวิธีการบอกว่าไม่สามารถตอบสนองสิ่งที่เคยสัญญาไว้กับผู้ฟัง โดยใช้คำบอกปฏิเสธ “ไม่” และคำหลังกริยา “ได้” ในถ้อยคำ

2) การบอกว่าไม่ต้องการตอบสนองสิ่งที่เคยสัญญาไว้กับผู้ฟัง

การบอกว่าไม่ต้องการตอบสนองสิ่งที่เคยสัญญาไว้กับผู้ฟัง หมายถึง การที่ผู้พูดใช้ถ้อยคำแสดงการปฏิเสธอย่างตรงไปตรงมาเพื่อบอกว่าผู้พูดไม่ต้องการตอบสนองสิ่งที่เคยสัญญาไว้กับผู้ฟัง มักปรากฏคำบอกปฏิเสธ “ไม่” และคำกริยา “อยาก” หรือ “ชอบ” ในถ้อยคำ ทั้งนี้กลวิธีการบอกว่าไม่ต้องการตอบสนองต่างกับกลวิธีการบอกว่าไม่สามารถตอบสนอง ตรงที่กลวิธีแรกผู้พูดแสดงการปฏิเสธว่าไม่ต้องการตอบสนอง ขณะที่กลวิธีหลัง ผู้พูดต้องการแสดงให้ผู้ฟังเห็นถึงความจำเป็นบางอย่างที่ทำให้ไม่สามารถตอบสนองสิ่งที่เคยสัญญาไว้

- หนูไม่อยากไปแล้วละค่ะพี่ คือว่าหนูต้อง... (3)
(กรณีบุคคลที่อาวุโสกว่าท่าน)

- เราไม่ชอบจัดงานอะไรแบบนี้อะแก (4)
(กรณีบุคคลที่ท่านรู้จักทั่วไป ไม่ได้อาวุโสกว่าท่าน)

จากตัวอย่างที่ (3) - (4) จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างใช้กลวิธีการบอกว่าไม่ต้องการตอบสนองสิ่งที่เคยสัญญาไว้กับผู้ฟัง โดยใช้คำบอกปฏิเสธ “ไม่” และคำกริยา “อยาก” และ “ชอบ” ในถ้อยคำ ตามลำดับ

1.1.2 กลวิธีทางภาษาแบบลดน้ำหนักความรุนแรง

กลวิธีทางภาษาแบบลดน้ำหนักความรุนแรง ในที่นี้ หมายถึง กลวิธี การใช้ถ้อยคำที่ผู้พูดไม่ได้แสดงการบอกเลิกสัญญาผู้ฟังอย่างตรงไปตรงมา แต่ใช้ถ้อยคำลดน้ำหนักความรุนแรงของการตอบปฏิเสธการขอร้องหรือใช้ถ้อยคำที่ต้องอาศัยการตีความ กลวิธีแบบลดน้ำหนักความรุนแรงที่กลุ่มตัวอย่างเลือกใช้ในการบอกเลิกสัญญาสามารถเรียงลำดับกลวิธีที่ปรากฏค่าความถี่จากมากไปหาน้อยได้ดังนี้

1) การให้เหตุผล

การให้เหตุผล หมายถึง การที่ผู้พูดใช้ถ้อยคำแสดงเหตุผลว่าเพราะเหตุใดผู้พูดจึงไม่สามารถกระทำในสิ่งที่เคยสัญญาไว้กับผู้ฟัง การให้เหตุผลเป็นการแสดงว่าผู้พูดให้ความสำคัญที่จะตอบสนองความต้องการในการสัญญากับผู้ฟังและไม่ได้ต้องการที่จะบอกเลิกสัญญา ในทางตรงกันข้ามผู้พูดกลับมีความจำเป็นบางอย่างที่ทำให้ต้องบอกเลิกสัญญา

- หนูอยากไปกับคุณน้านะคะ แต่ว่าหนูมีธุระจริง ขอโทษที่สัญญาไว้แล้วทำตามไม่ได้ค่ะ... (5)

(กรณีบุคคลที่อาวุโสกว่าท่าน)

- บอกเพื่อนว่า “ชั้นต้องไปต่างจังหวัดกับแม่ช่วงนี้พอดี” เลยไปกับแกไม่ได้ (6)

(กรณีบุคคลที่ท่านรู้จักทั่วไป ไม่ได้อาวุโสกว่าท่าน)

จากตัวอย่างที่ (5) - (6) จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างใช้กลวิธีการให้เหตุผล โดยเหตุผลที่กลุ่มตัวอย่างอ้างเป็นเหตุผลที่ระบุน่าเพราะเหตุใดกลุ่มตัวอย่างจึงต้องบอกเลิกสัญญา

กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการบอกเลิกสัญญาฉบับปัจจัยเรื่อง “ความอาวุโส” ในสังคมไทย

ที่เคยให้ไว้กับผู้ฟัง ซึ่งในที่นี้ได้แก่ การอ้างว่ามีธุระอื่น และต้องไปต่างจังหวัดกับผู้ปกครอง ในตัวอย่างที่ (5) และ (6) ตามลำดับ

2) การแสดงการขอโทษ

การแสดงการขอโทษ หมายถึง การที่ผู้พูดใช้ถ้อยคำเพื่อยอมรับผิด จากการที่บอกเลิกสัญญาที่เคยให้ไว้กับผู้ฟัง ถ้อยคำที่ใช้กลวิธีนี้จะปรากฏคำกริยา “โทษ” หรือ “ขอโทษ” และในบางกรณีอาจมีคำขยาย “จริง” เพื่อเพิ่มความหนักแน่นของการแสดงการขอโทษ

- **ขอโทษจริง** ๆ นะคะคุณพี่ ตามที่สัญญาไว้หนูคงไปไม่ได้แล้ว คือว่า... (7)
(กรณีบุคคลที่อาวุโสกว่าท่าน)
- **โทษ** ว่าจะแก้อ่างช่วยงานปีใหม่ไม่ได้แล้ว ข้าต้องไปบ้านที่ต่างจังหวัด (8)
(กรณีบุคคลที่ท่านรู้จักทั่วไป ไม่ได้อาวุโสกว่าท่าน)

จากตัวอย่างที่ (7) - (8) จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างใช้กลวิธีการแสดงการขอโทษ โดยใช้คำกริยา “ขอโทษ” และคำขยาย “จริง” เพื่อเพิ่มความหนักแน่นของการขอโทษ ในตัวอย่างที่ (7) และ ใช้คำกริยา “โทษ” ในตัวอย่างที่ (8)

3) การใช้ถ้อยคำแสดงความต้องการที่จะช่วยเหลือ

การใช้ถ้อยคำแสดงความต้องการที่จะช่วยเหลือ หมายถึง การที่ผู้พูดใช้ถ้อยคำแสดงความปรารถนาดีที่จะตอบสนองการสัญญาที่เคยให้ไว้กับผู้ฟังก่อนแล้ว จึงบอกเหตุผลในการตอบปฏิเสธ มักปรากฏคำช่วยหน้ากริยา “อยาก” และคำเชื่อมแสดงความขัดแย้ง “แต่” ในถ้อยคำ

- **หนูอยาก** ให้พี่ยืมหนังสือนะคะ แต่หนูลืมไปว่าช่วงนั้นหนูต้องเอาไว้อ่านสอบพอดีค่ะ (9)
(กรณีบุคคลที่อาวุโสกว่าท่าน)
- **อยาก** ทำให้แคะนะ แต่ ชั้นยังเคลียร์ตัวเองช่วงปีใหม่ไม่ได้เลย ขอโทษด้วยจริงที่รับปาก แก่ไปก่อน (10)
(กรณีบุคคลที่ท่านรู้จักทั่วไป ไม่ได้อาวุโสกว่าท่าน)

จากตัวอย่างที่ (9) - (10) จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างใช้ถ้อยคำแสดงความรู้สึกเชิงบวก โดยปรากฏคำช่วยหน้ากริยา “อยาก” และคำเชื่อมแสดงความขัดแย้ง “แต่” ในถ้อยคำ

4) การผิดเวลา

การผิดเวลา หมายถึง การที่ผู้พูดใช้ถ้อยคำผิดการตอบสนองสิ่งที่เคยสัญญาไว้กับผู้ฟังโดยผู้พูดแสดงว่าแม้ตนจะไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้ฟังได้ในตอนนี้ แต่ก็ยินดีที่จะตอบสนองสิ่งที่ผู้ฟังขอร้องในโอกาสต่อไป มักปรากฏคำบอกเวลาแสดงอนาคตในถ้อยคำ

- หนุยังให้พี่ยืมตามสัญญาไม่ได้ เอาไว้**ครึ่งหน้า**เดี๋ยวหนุใช้เสร็จก่อนได้มัยยะ (11)

(กรณีบุคคลที่อาวุโสกว่าท่าน)

- ขอโทษด้วยวะที่บอกแกไปก่อน เอาไว้**ปีหน้า**ข้าค่อยช่วยแกได้มัยยะ (12)

(กรณีบุคคลที่ท่านรู้จักทั่วไป ไม่ได้อาวุโสกว่าท่าน)

จากตัวอย่างที่ (11) - (12) จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างใช้ถ้อยคำเพื่อผิดเวลาการตอบสนองสิ่งที่ผู้ฟังเคยสัญญาไว้กับผู้พูดโดยปรากฏคำบอกเวลาแสดงอนาคต “ครึ่งหน้า” และ “ปีหน้า” ในตัวอย่างที่ (11) - (12) ตามลำดับ

5) การเสนอเงื่อนไขอื่น

การเสนอเงื่อนไขอื่น หมายถึง การที่ผู้พูดใช้ถ้อยคำเสนอเงื่อนไขอื่นเพื่อทดแทนการตอบบอกเลิกสัญญาที่เคยให้ไว้กับผู้ฟัง

- คราวนี้หนุช่วยงานปีใหม่ตามที่บอกพี่ไม่ได้จริง ๆ ให้หนุช่วย**ตอนงานจัดตรุษจีนของบริษัท**ได้มัยยะ (13)

(กรณีบุคคลที่อาวุโสกว่าท่าน)

- ขอโทษด้วย ชั้นให้แกยืมหนังสือเล่มนั้นไม่ได้แล้ว เอา**เล่มเวอร์ชันภาษาอังกฤษแทน**ได้มัยยะ (14)

(กรณีบุคคลที่ท่านรู้จักทั่วไป ไม่ได้อาวุโสกว่าท่าน)

จากตัวอย่างที่ (13) - (14) จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างใช้กลวิธีการเสนอเงื่อนไขอื่นโดยเสนอไปช่วยงานตรุษจีนและเอาหนังสือเวอร์ชันภาษาอังกฤษในตัวอย่างที่ (13) - (14) ตามลำดับ

กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการบอกเลิกสัญญาฉบับปัจจัยเรื่อง “ความอาวุโส” ในสังคมไทย

6) การแสดงความลึงเลหรือไม่แน่ใจ

การแสดงความลึงเลหรือไม่แน่ใจ หมายถึง การที่ผู้พูดใช้ถ้อยคำแสดงความลึงเลหรือไม่แน่ใจว่าผู้พูดจะต้องบอกเลิกสัญญาที่เคยให้ไว้กับผู้ฟัง มักปรากฏคำช่วยหน้ากริยาแสดงการคาดคะเน “อาจ” “อาจจะ” “คง” “คงจะ” หรือ “น่าจะ” ในถ้อยคำ

- ขอโทษค่ะพี่ หนูอาจจะไปเป็นเพื่อนที่ตามที่บอกไว้ไม่ได้แล้วคือว่า...(15)

(กรณีบุคคลที่อาวุโสกว่าท่าน)

- ชำน่าจะให้มึงยืมตามสัญญาไม่ได้แล้ววะ พอดีข้าลึงเลว่าข้าก็ต้องใช้ (16)

(กรณีบุคคลที่ท่านรู้จักทั่วไป ไม่ได้อาวุโสกว่าท่าน)

จากตัวอย่างที่ (15) – (16) จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างใช้กลวิธีการแสดงความลึงเลหรือไม่แน่ใจ โดยปรากฏคำช่วยหน้ากริยาแสดงการคาดคะเน “อาจจะ” และ “น่าจะ” ในตัวอย่างที่ (17) - (18) ตามลำดับ

7) การแนะนำสิ่งอื่น

การแนะนำสิ่งอื่น หมายถึง การที่ผู้พูดใช้ถ้อยคำเสนอแนะวิธีการหรือแนวทางอื่นเนื่องจากผู้พูดไม่สามารถกระทำที่สัญญาไว้ มักปรากฏคำช่วยหน้ากริยา “ลอง” ในถ้อยคำ

- ผมคงให้พี่ยืมไม่ได้แล้วครับ คือว่าผมต้องใช้มันช่วงนั้นพอดี แต่ที่ครับเพื่อนผมมันบอกว่าห้องสมุดของเรามีหลายเล่มให้ยืมเลยครับ **พี่ลองยืมสมุดสิครับผม** (17)

(กรณีบุคคลที่อาวุโสกว่าท่าน)

- ขึ้นไปกับแกไม่ได้แล้ววะ แต่มันมีทัวร์ไปเกาหลีเต็มเลย **แกลอง search ดูนะ** (18)

(กรณีบุคคลที่ท่านรู้จักทั่วไป ไม่ได้อาวุโสกว่าท่าน)

จากตัวอย่างที่ (17) – (18) จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างใช้กลวิธีการแนะนำสิ่งอื่นที่มีคำช่วยหน้ากริยา “ลอง” ในถ้อยคำ โดยแนะนำให้ผู้ฟังลองยืมหนังสือที่ห้องสมุดในตัวอย่างที่ (17) และลองค้นหาบริษัททัวร์ที่นำเที่ยวประเทศเกาหลีในอินเทอร์เน็ตในตัวอย่างที่ (18)

1.2 การเปรียบเทียบกลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการบอกเลิกสัญญาผู้ฟังที่มีความอาวุโสมากกว่าผู้พูดกับผู้ฟังที่ผู้พูดรู้จักทั่วไป (ไม่ได้มีความอาวุโสมากกว่าผู้พูด)

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบความถี่ของกลวิธีทางภาษาที่ใช้บอกเลิกสัญญาผู้ฟังที่มีความอาวุโสมากกว่าผู้พูดกับผู้ฟังที่ผู้พูดรู้จักทั่วไป (ไม่ได้มีความอาวุโสมากกว่าผู้พูด) สามารถแสดงได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงการเปรียบเทียบกลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการบอกเลิกสัญญาผู้ฟังที่มีความอาวุโสมากกว่าผู้พูดกับผู้ฟังที่ผู้พูดรู้จักทั่วไป (ไม่ได้มีความอาวุโสมากกว่าผู้พูด)

กลวิธีทางภาษาที่ปรากฏ ในการแสดงความเห็นแย้ง	ความเป็นผู้ที่อาวุโสมากกว่าผู้พูดหรือ เป็นผู้ที่ผู้พูดรู้จักทั่วไป (ไม่ได้มี ความอาวุโสกว่าผู้พูด)		เป็นผู้ที่อาวุโส มากกว่าผู้พูด		เป็นผู้ที่ผู้พูดรู้จักทั่วไป (ไม่ได้อาวุโสกว่าผู้พูด)	
	ครั้ง	ร้อยละ	ครั้ง	ร้อยละ	ครั้ง	ร้อยละ
1. กลวิธีทางภาษาแบบตรงไปตรงมา	49	16.33	186	62.00		
1.1 การบอกว่าไม่สามารถตอบสนองสิ่งที่เคยสัญญาไว้กับผู้ฟัง	32	10.66	120	40.00		
1.2 การบอกว่าไม่ต้องการตอบสนองสิ่งที่เคยสัญญาไว้กับผู้ฟัง	17	5.66	66	22.00		
2. กลวิธีทางภาษาแบบลดน้ำหนักความรุนแรง	251	83.66	114	38.00		
2.1 การให้เหตุผล	71	23.66	31	10.33		
2.2 การแสดงการขอโทษ	53	17.66	24	8.00		
2.3 การใช้ถ้อยคำแสดงความต้องการที่จะช่วยเหลือ	45	15.00	19	6.33		
2.4 การผิดเวลา	31	10.33	14	4.66		
2.5 การเสนอเงื่อนไขอื่น	25	8.33	11	3.66		
2.6 การแสดงความลังเลหรือไม่แน่ใจ	15	5.00	9	3.00		
2.7 การแนะนำสิ่งอื่น	11	3.66	6	2.00		
รวม	300	100.00	300	200.00		

กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการบอกเลิกสัญญาเกี่ยวกับปัจจัยเรื่อง “ความอาวุโส” ในสังคมไทย

จากตารางที่ 1 จะเห็นได้ว่าเมื่อกลุ่มตัวอย่างผู้พูดภาษาไทยเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการบอกเลิกสัญญากับผู้ฟังที่มีความอาวุโสกว่า กลุ่มตัวอย่างจะเลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบลดน้ำหนักความรุนแรงในอัตราส่วนร้อยละ 83.66 มากกว่าเลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบตรงไปตรงมาที่ปรากฏเพียงในอัตราส่วนร้อยละ 16.33 ขณะที่เมื่อกลุ่มตัวอย่างต้องเลือกใช้กลวิธีทางภาษากับผู้ฟังที่เป็นคนทั่วไป (ไม่ได้มีความอาวุโสกว่า) กลุ่มตัวอย่างจะเลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบลดน้ำหนักความรุนแรงในอัตราส่วนร้อยละ 38.00 น้อยกว่าการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบตรงไปตรงมาที่ปรากฏในอัตราส่วนร้อยละ 62.00

ค่าทางสถิติดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าปัจจัยเรื่องความอาวุโสในสังคมไทยมีผลต่อความถี่ของการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการบอกเลิกสัญญาของผู้พูดภาษาไทย

2. อภิปรายผลการวิจัย

การที่ปัจจัยเรื่อง “ความอาวุโส” มีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการบอกเลิกสัญญาในภาษาไทยเช่นนี้ ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่าปรากฏการณ์ทางภาษาดังกล่าวมีความสอดคล้องกับปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรมเรื่องความเป็นสังคมแบบ “ผู้ใหญ่ - ผู้น้อย”

ทั้งนี้ สอดคล้องกับที่นักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาหลายท่าน เช่น Klausner (1981) Bilmes (1992) Podhisita (1998) สนิท สมัครการ (2535) อकिन รพีพัฒน์ (2539) และฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ (2542) ชี้ให้เห็นว่าสังคมไทยเป็นสังคมที่มีลำดับชั้นอย่างชัดเจน และยังเป็นสังคมที่ให้ความสำคัญกับความอาวุโสเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะผู้ที่มีความอาวุโสไม่น้อยกว่ามักจะทำให้ความเคารพและอาจถึงขั้นเกรงกลัวและเกรงใจผู้ที่มีความอาวุโสมากกว่าดังนั้นการที่กลุ่มตัวอย่างผู้พูดภาษาไทยส่วนใหญ่เลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบลดน้ำหนักความรุนแรงกับบุคคลที่อาวุโสกว่าตน จึงสอดคล้องกับทัศนคติของนักสังคมวิทยาและนักมานุษยวิทยาที่ชี้ให้เห็นว่าสังคมไทยเป็นสังคมแบบ “ผู้ใหญ่ - ผู้น้อย” และปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรมแบบ “ผู้ใหญ่ - ผู้น้อย” นับเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ “ความอาวุโส” มีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการปฏิสัมพันธ์

ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่าประเด็นสำคัญประการหนึ่งที่อาจชี้ให้เห็นว่าแนวคิดเรื่อง “หน้า” และ “ความสุภาพ” ของบราวน์และเลวินสัน (Brown, P. and S. Levinson, 1987)

อาจอธิบายปัจจัยที่ผู้พูดภาษาไทยคำนึงถึงในการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการบอกเลิกสัญญาได้ไม่ครอบคลุมเท่าใดนัก ดังจะเห็นได้จากแนวคิดของบราวน์และเลวินสันที่ชี้ว่า ปัจจัยเรื่อง “อำนาจ” (power) เป็นปัจจัยหนึ่งของผู้พูดคำนึงถึงในการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการปฏิสัมพันธ์ แต่เมื่อเทียบกับผลการวิจัยครั้งนี้จะเห็นว่าปัจจัยเรื่อง “ความอาวุโส” (seniority) เป็นปัจจัยสำคัญในการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการบอกเลิกสัญญาของผู้พูดภาษาไทย ทั้งนี้เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่า ปัจจัยเรื่อง “อำนาจ” เป็นเรื่องของสิทธิและความสามารถที่ผู้พูดจะกระทำต่อผู้ฟังโดยไม่คำนึงถึงอายุ ขณะที่ปัจจัยเรื่อง “ความอาวุโส” เป็นเรื่องของอายุและประสบการณ์ของผู้พูดและผู้ฟัง

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นจึงอาจแสดงให้เห็นว่าการวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการปฏิสัมพันธ์ด้วยแนวคิดวงจนวนปฏิบัติศาสตร์แนวปลดปล่อย (Emancipatory Pragmatics) ซึ่งให้ความสำคัญกับมุมมองเจ้าของภาษาและปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรม จึงอาจเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่จะทำให้เห็นวิถีปฏิบัติและรากเหง้าของคนในวัฒนธรรมได้อย่างลึกซึ้งและชัดเจนนอกเหนือจากการวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาดังกล่าวด้วยแนวคิดทฤษฎีทางวงจนวนปฏิบัติศาสตร์ (Pragmatics) ของนักวิชาการตะวันตกซึ่งเราได้ใช้ในการวิเคราะห์มาแล้วหลายทศวรรษ

สรุปผลการวิจัย

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ในการบอกเลิกสัญญากับปัจจัยเรื่อง “ความอาวุโส” ในสังคมไทย โดยมีคำถามการวิจัยว่าในการปฏิสัมพันธ์ผู้พูดภาษาไทยจะเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการบอกเลิกสัญญาผู้ฟังที่มีความอาวุโสมากกว่าผู้พูดกับผู้ฟังที่ผู้พูดรู้จักทั่วไป (ไม่ได้มีความอาวุโสมากกว่าผู้พูด) เหมือนหรือต่างกันหรือไม่ อย่างไร

ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยเรื่อง “ความอาวุโส” ในสังคมไทยมีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการบอกเลิกสัญญาของผู้พูดภาษาไทย โดยความสัมพันธ์ดังกล่าวสอดคล้องกับปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรมเรื่องความเป็นสังคมแบบ “ผู้ใหญ่ - ผู้น้อย”

แม้ว่างานวิจัยนี้จะมุ่งศึกษาเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการบอกเลิกสัญญากับปัจจัยเรื่อง “ความอาวุโส” ในสังคมไทยเท่านั้น แต่จากการศึกษา

กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการบอกเลิกสัญญา กับ ปัจจัยเรื่อง “ความอาวุโส” ในสังคมไทย

พบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามส่วนหนึ่งยังเลือกตอบแบบสอบถามในช่องคำตอบ “ไม่บอกเลิกสัญญา” และ “บอกเลิกสัญญาโดยใช้วิธีอื่น” นอกเหนือจากการใช้กลวิธีทางภาษา และจากการสังเกตของผู้วิจัย ผู้วิจัยพบว่าปัจจัยเรื่อง “ความอาวุโส” ยังมีความสัมพันธ์กับการไม่บอกเลิกสัญญา รวมไปถึงการบอกเลิกสัญญาโดยใช้วิธีอื่น ซึ่งหากได้มีการศึกษาต่อไปก็จะทำให้เข้าใจแง่มุมของความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิสัมพันธ์กับปัจจัยเรื่อง “ความอาวุโส” ในสังคมไทยที่ละเอียดกว่าเดิม

เช่นเดียวกับที่ในงานวิจัยนี้มุ่งศึกษาเฉพาะกลวิธีทางภาษาในการบอกเลิกสัญญาเพียงการปฏิสัมพันธ์เดียวเท่านั้น ผู้วิจัยเห็นว่าหากมีการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเรื่อง “ความอาวุโส” ในสังคมไทยกับการปฏิสัมพันธ์อื่น ๆ เช่น การแสดงความคิดเห็น การแสดงความไม่พอใจ การเตือน ฯลฯ ก็จะทำให้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเรื่อง “ความอาวุโส” ในสังคมไทยกับการปฏิสัมพันธ์ในแง่มุมที่กว้างขวางยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- ฉวีวรรณ ประจบเหมาะ. (2542). ผู้ใหญ่ - ผู้น้อย. ใน สุวรรณา สถาอานันท์ และ เนื่องน้อย บุญนเตร (บรรณาธิการ). คำ : ร่องรอยความคิดความเชื่อไทย. หน้า 234 - 243. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชาญวิทย์ เยาวฤทธา. (2554). วัจนกรรม 3 ชนิดกับแนวคิดเรื่องยุคนุคุณในสังคมไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณัฐพร พานโพธิ์ทอง และศิริพร ภักดีผาสุข. (2552). “บุญคุณ” ในฐานะปัจจัยทางวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อการปฏิสัมพันธ์ในภาษาไทย : กรณีศึกษาการตอบรับคำขอบคุณตามแนว Emancipatory Pragmatics. ใน เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการภาษาและภาษาศาสตร์ ประจำปี 2552 ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- _____. (2555). เอกสารคำสอนรายวิชาการวิเคราะห์ภาษาไทยตามแนววัจนปฏิบัติศาสตร์. กรุงเทพฯ : ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ณัฐพร และศิริพร ภัคตีมาสุข. (2557). ผู้พูดภาษาไทยปฏิสัมพันธ์อย่างไรในการสนทนาแบบเน้นภารกิจ : การศึกษาข้อมูล Mister O ตามแนว Emancipatory Pragmatics. ใน เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการภาษาและภาษาศาสตร์ ประจำปี 2557 ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จิตยา สุวรรณชฎ และคณะ. (2527). สังคมและวัฒนธรรมไทย : ข้อสังเกตในการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เมตตา วิวัฒนานุกูล. (2549). การสื่อสารต่างวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2555. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊ค.
- สนธิ สมัครการ. (2535). “ความขัดแย้ง ปมปัญหาและอนาคตของสังคมไทย : พิจารณาจากค่านิยมทางวัฒนธรรมเป็นสำคัญ” รายงานวิจัยสังคมและวัฒนธรรม : ข้อสังเกตและการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพฯ : สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์.
- สุพัตรา สุภาพ. (2529). สังคมและวัฒนธรรมไทย : ค่านิยม ครอบครัว ศาสนา และประเพณี. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- อคิน รพีพัฒน์. (2539). มองสังคมผ่านชีวิตในชุมชน. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- Bilmes, J. (1992). “Dividing The Rice: A Microanalysis of Mediator’s Role in A Northern Thai Negotiation”. *Language in society*. 21(48), 569 - 602.
- Brown, P. and S. Levinson. (1987). *Politeness : Some universal in language usage*. London : Cambridge University Press.
- Hanks, Ide, and Katagiri. (2009). Introduction Towards an emancipatory pragmatics. *Journal of Pragmatics*. 41(126), 1 - 9
- Hofstede, G. (1984). *Culture's consequences : international differences in work - related Values*. Beverly Hills : Sage Pub.
- Hofstede, G. (1987). *Culture's consequences : international differences in work-related values*. Beverly Hills : Sage Pub.

กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการบอกเลิกสัญญาเกี่ยวกับปัจจัยเรื่อง “ความอาวุโส” ในสังคมไทย

- Hongladarom, K. (2009). Indexicality in Thai and in Tibetan: Implications for a BuddhismGrounded Approach. *Journal of Pragmatics*. 41(1), 47 - 59.
- Ide, S. (1982). Japanese sociolinguistics: Politeness and women's language. *Lingua*. 57(2), 357 - 385.
- Jandt, F. E., and P.B. Pederson. (2010). **Constructive conflict management: Asia – Pacific cases**. ThousandOaks : Sage Publications.
- Klausner, W, J. (1981). **Reflections on Thai Culture**. Bangkok : Suksit Siam.
- Markus, H. R., and Kitayama, S. (1991). Culture and the Self: Implications for Cognition, Emotion, and Motivation. *Psychological Review*. 98(2), 224 - 253.
- Mulder, N. (1996). **Inside Thai society : An interpretations of everyday life**. Amsterdam : Pepin Press.
- Panpothong, N., and Phakdeephassook, S. (2012). The wide use of mai-pen-rai 'It's not substantial' in Thai interactions and its relationship to the Buddhist concept of Tri Laksana. *Journal of Pragmatics*. [Online]. Available: <http://dx.doi.org/10.1016/j.pragma.2012.03.006> [2012, November 13].
- Podhisita, C. (1998). Buddhism and Thai world view. In Amara Pongsapich (eds), **Traditionnal And Changing Thai World View**, pp. 29 - 62. Bangkok : Chulalongkorn University Press.
- Pongsapich, A (eds). (1998). **Traditional and changing Thai world view**. Bangkok : Chulalongkorn University Press.
- Roongrengsuke, S., and D. Chansuthus.(1998). Conflict management in Thailand. In K. Leung and D. Tjosvold (Eds.), **Conflict management in the Asia Pacific assumptions and approaches in diverse culture**, 167 - 221. Singapore : Wiley.
- Triandis, H, C. (1995). **Individualism and collectivism**. Boulder : Westview Press.